

ПОЛИТИЧЕСКИ МЕТАФОРИ В РЕЧТА НА ПАРЛАМЕНТАРНИ ЛИДЕРИ

Елена Тарашева

Резюме

В корпус от парламентарни речи на лидерите на политически партии се проследяват концептуалните метафори, с които те обявяват планове си за откриващата се сесия. Корпусът е съставен от речите на лидерите на партиите, представени в петдесетия парламент на българското Народно събрание. Метафората е дефинирана с определението на Джордж Лейкоф за когнитивния механизъм на обяснение на света. Ползва се класификацията на политически метафори, разработена от него. Където метафорите излизат извън обхвата на американската таксономия, се въвеждат нови категории, основани на емпиричния материал. Правят се обобщения за концептуалната система на говорещия, както и за същността на политическите идеи, представени от него.

Ключови думи: когнитивна метафора, концептуални карти, политическа реч.

ПОЛИТИЧЕСКИ
МЕТАФОРИ В РЕЧТА
НА ПАРЛАМЕНТАРНИ
ЛИДЕРИ

Метафората присъства в живота на всеки от момента на социализацията. Според Лейкоф и Джонсън (1999:40) тя е инструмент на съзнанието, който позволява конвенционални образи от сензомоторния апарат да се трансформират в оценка на абстрактната сфера от живота. Тези усещания са взаимно свързани, например топлина и любов. Някои метафори са комплексни и включват повече от едно усещане. Асоциацията между тактилното усещане и абстрактната категория се сливат в едно. Те се активизират взаимно. В първите си работи Лейкоф и Джонсън (например 1980) твърдят, че метафоричният пренос съществува във всички езици. Някои от примерите, които дават, действително са преводими на български: Любовета (абстрактно понятие) като пътуване (сензомоторен образ) – *до тук бяхме* – *We are up to here, отношенията забуксуваха* – *We are spinning our wheels*. С напредване на работата обаче става ясно, че това не е така за много метафори. Макар сензомоториката да е общовалидна, езиковите трансформации показват културна специфика.

По отношение на политическите метафори Лейкоф (1995: 50) твърди, че разбирането за управление започва от семейството. Строгият баща осигурява възпитание и изразява своята преданост към семейството, като го подкрепя и защитава, но също толкова важно е, че поставя и налага строги морални граници и възпитава в самодисциплина и самостоятелност чрез упорита работа и себеотрицание. Това изгражда характер. За строгия баща строгостта е форма на възпитание и любов – сурова любов. Подобен модел на управление прилагат консерваторите. Той обединява вижданията им по различни аспекти от обществения живот като феминизма, абортите, хомосексуалността, контрола над оръжията.

Но съществува и друг семеен модел – на грижовния родител. Чрез съпричастност и положително взаимодействие с децата си родителите изграждат близки връзки с тях и ги учат на съпричастност и отговорност към другите и към обществото. Грижовните родители

Елена Тарашева

разглеждат семейството като общност, в която децата имат ангажменти и отговорности, които възникват от съпричастността към другите. Послушанието на децата идва от любов и уважение към родителите, а не от страх от наказание. Когато децата направят нещо лошо, възпитаващите родители избират компенсации вместо наказание, когато това е възможно, като форма на справедливост. Възмездие е запазено за онези, които нараняват децата им. Стремехът към постигане на личен интерес се определя от тези ценности: всичко, което не съответства на тези ценности, не е в нечий личен интерес. Така разбрано, преследването на личния интерес е средство за изпълнение на ценностите на модела.

И така, възприемането на нацията като определен модел на семейство – грижовно или строго, определя голяма част от политическия дискурс, анализиран и представен от Лейкоф. Самият той участва като консултант на либералната част от обществото, по негови признания, и открива, че за републиканците данъците се смятат за наказание, например. Затова прогресивното данъчно облагане, според тях, наказва най-добрите.

В българското езикознание политическите метафори са представени от Цонева (Цонева, 2012). Тя също разглежда метафората като средство за изясняване на едно явление чрез друго – на практика, когнитивен механизъм. Нейната класификация се базира на сферите от живота, чрез които се изясняват метафорите: театрална, спортна, зооморфна и т.н. Нито един от споменатите типове не се наблюдава в нашето изследване, макар някои да могат да се изведат като нови на същия принцип. Типовете политически метафори на Лейкоф обаче изобилстват в корпуса и хвърлят светлина върху политическите идеи на говорещите и техните партии.

Корпус и процедура

За целите на това изследване беше създаден корпус от всички политически речи, произнесени при от-

ПОЛИТИЧЕСКИ
МЕТАФОРИ В РЕЧТА
НА ПАРЛАМЕНТАРНИ
ЛИДЕРИ

криването на Петдесетата сесия на българския парламент. Протоколите са достъпни от сайта на Народното събрание (Народно събрание на Република България, 2024).

В таблица 1. са представени данни за корпуса. Речите са ползвани в тяхната цялост, без вмъкнатите бележки за ръкопляскания, прекъсвания и т.н. Представени са по реда на изнасяне, според относителната тежест на групата.

думи	четивност	средна дължина на думите	изречения	средно думи в изречение	параграфи	средно думи в параграф	оратор
888	48.54%	5.83	39	22.90	10	86.40	Тома Биков ГЕРБ
801	43.54%	5.17	31	25.84	8	100.13	Йордан Цонев ДПС
850	49.76%	5.57	36	20.67	11	64.64	Николай Денков ПП-ДБ
1,061	49.60%	5.01	64	16.45	19	52.26	Костадин Костадинов Възраждане
914	50.27%	5.44	53	17.25	8	114.5	Атанас Зафиров БСП за България
707	52.97%	5.67	34	20.79	3	235.67	Тошко Йорданов Има такъв народ
173	73.99%	5.13	12	10.25	6	9.5	Виктория Василева Величие

Таблица 1. Данни за корпуса.

Вижда се, че най-много думи е изрекъл Костадин Костадинов, а най-малко – Виктория Василева. Най-голяма повтораемост се наблюдава при Виктория Василева – близо 74% от думите ѝ се повтарят в текста, което означава, че текстът е съставен за лесно четене. Всички употребяват думи с дължина от около 5 знака. Най-дълги изречения е съставил Йордан Цонев, следван от Тома Биков. Най-много параграфи е оформил Костадин Костадинов, а най-малко – Тошко Йорданов. Средният брой думи в параграф при Йорданов достига до 235, с което демонстрира слаба текстова организация.

Елена Тарашева

Корпусът е напълно представителен, тъй като включва речите в тяхната цялост. Не се правят лексикографски обобщения, така че представителността се гарантира от подбора и включване на езиков материал.

На следващия етап анализирам метафорите, използвани от ораторите. Ползвам категоризацията на Лейкоф (1996), както и принципа на класификация на Цонева (2012) според референтната схема.

Анализ на данните

Представям ключовите думи и анализ на метафорите при всеки говорител. Ключовостта е определена с помощта на Wordsmith Tools 8 (Скот, 2022). Всеки текст е съпоставен с референтен корпус от парламентарните протоколи за една парламентарна сесия. Ползван е методът Log Likelihood. Ключовостта показва значително надхвърляне на честотността на дадена дума в речта спрямо честотността на същата дума в референтния корпус. Ползването на парламентарни протоколи като референтен корпус означава, че се изключват думи, характерни за говоренето в парламента като жанр. Остават само такива, които действително характеризират конкретния говорител. Тъй като речите са на откриването на парламента, тематиката е посветена на приоритетите и намеренията на политическите партии и коалиции. Ключовите думи имат символен характер и за целите парламентарни групи.

Ключовост може да се изолира и чрез съпоставка на честотните списъци от думите в две речи. Тогава личи разликата между акцентите на двамата оратори. За настоящия корпус това обикновено представлява названието на партията, с едно значимо изключение, което коментираме по-късно.

Атанас Зафиров, БСП за България

Анализът на метафорите следва същността на политическата сфера. В този случай говори новоназначеният временно изпълняващ длъжността лидер на БСП. В таблица 2 са ключовите думи в неговата реч, установени с Уърдсмит. Колоната с честотност показ-

ПОЛИТИЧЕСКИ
МЕТАФОРИ В РЕЧТА
НА ПАРЛАМЕНТАРНИ
ЛИДЕРИ

ва колко пъти е повторена съответната дума в речта, а колоната BIC съпоставя тази честотност с честотността в референтния корпус по математическа формула. Цифрата представлява индекс на ключовост – колкото по-висок е този индекс, толкова по-изключително думата характеризира речта. Класацията е направена от софтуера по ключовост, а не по честотност.

N	Key word	Freq.	BIC
1	БСП	9	43.23
2	ОСЪЗНАВА	3	23.15
3	РЕАЛНОСТ	3	13.77
4	ПОЛИТИКАТА	5	10.15
5	ПРАВИТЕЛСТВО	6	9.75
6	МИСЛЕНЕТО	2	6.44
7	КАМЪНИ	2	4.91
8	СТАБИЛНОСТ	3	4.18
9	ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	2	2.95
10	ПО	4	-8.40

Таблица 2. Ключови думи в речта на Атанас Зафиров, БСП.

Зафиров говори за дълг. Първото значение на думата е свързано с обществения живот – осъзнати задължителни действия, които човек трябва да извърши като член на обществото или на отделен негов колектив (БАН, Речник на българския език). Примерът е именно ДЪЛГ КЪМ РОДИНАТА. Все пак става ясно, че задължението е причинено от неизпълнени задължения. Вместо място за генериране на идеи за бъдещето парламентът генерира кризи и конфликти.

Според Лейкоф дългът към обществото е проекция на семейните връзки, които обясняват морала на политиката. Според Зафиров обаче задължеността възниква поради лошо поведение на народните представители, подобно на немската дума за дълг и вина. Те не работят както трябва, затова трябва да изплатят наказателно задължение.

Елена Тарашева

Вината, която изплащат народните представители, са кризите извън парламента – неовладени от работата на народните представители, но и произтичащи от липса на представителност: на парламента и на партиите. Мотивацията е големият брой негласуващи. Тук изненадва приравняването на партиите с парламента. Докато представителността е условие за участие в парламента, за партиите такава представителност не е условие или изискване.

От една страна, народните представители са наречени „политически авангард“ – метафора за разположение пред останалите, водеща и изключителна позиция. Същевременно, друга вина пред избирателите, която определя Зафиров, е превръщането на политиката/парламента (оплетени в едно) в запазена територия за избрани. Парламентът е по дефиниция територия за избрани. Но вероятно Зафиров има предвид начина, по който неговата партия реди своите избирателни листи. Така в метафоричното си говорене Зафиров насочва към проблем, който е бил коментиран за БСП.

Обратно на консервативния принцип, при който преследването на индивидуална печалба (например Адам Смит 1776) максимизира общата печалба на цялото общество, Зафиров назовава извличането на „някаква субективна печалба“ като нещо лошо, довело до кризи и конфликти. Основна метафора, която олицетворява търсенето на печалба е думата „проект“. На два пъти Зафиров заявява, че парламентът не е проект, не е бизнес. Тази метафора изолира политическата дейност извън гражданските организации, типично свързани с либералната демокрация. Но това затваря кръга на представителност – политиката не е граждански проект, а ... вероятно територия за избрания политически авангард. С това популизмът достига върха на вътрешната си противоречивост: лозунги за не-елитарност, същевременно представителност, идейност и отговорност пред народа.

ПОЛИТИЧЕСКИ
МЕТАФОРИ В РЕЧТА
НА ПАРЛАМЕНТАРНИ
ЛИДЕРИ

Николай Денков, ПП-ДБ

Ключовите думи са представени в таблица 3. Тук не се реализира очакването за най-висока ключовост да отиде при названието на партията. Макар честотността на най-ключовата дума да е ниска, ключовостта показва, че другите парламентаристи ползват думата по-рядко.

N	Key word	Freq.	BIC
1	БУХАЛКИ	2	18.78
2	ДБ	2	18.78
3	ИТН	2	18.78
4	КОРУМПИРАНИТЕ	2	18.78
5	БОРИМ	3	14.20
6	СЪСТАВЯТ	3	13.13
7	ПОЛИТИЧЕСКА	6	12.12
8	ПРАВИТЕЛСТВО	6	10.58
9	ПОЛЗА	4	10.22
10	РЕГУЛАТОРИТЕ	2	9.25
11	СВАЛЕНИ	2	7.31
12	ХОРАТА	6	4.50
13	РЕДОВНО	3	4.16
14	ИСКАХА	2	2.62
15	ПО	4	-9.46

Таблица 3. Ключови думи в речта на Николай Денков, ПП-ДБ

Денков ползва познатите метафори за нагоре в смисъл на „приближаване към средноевропейски нива“ и напред – към европейски стандарти. Обещанията включват както пазара като регулатор – „създават конкурентна среда, подкрепят бизнеса“, така и грижовната държава – „да подкрепят младите родители“ – станалото популярно постигане на десни цели с леви средства.

Дългът към общността е изразен чрез метафора за необходимост за съставяне на правителство. Тези, които разрушиха правителство без перспектива за

Елена Тарашева

създаване на ново, не изпълняват своя дълг, както и тези, които не съставят правителство, независимо че са спечелили позиции за това. Метафорите са на прес-трукции и криене: „няма зад кого да се скрият“, „не да се правят на жертви“. Управлението на бившите им партньори се характеризира с немощ: „не намериха сили“, „неработещите институции“. Всъщност, институциите са изобличени като работещи по несвойствен начин: „да се ползват като бухалки“.

Отношенията с избирателите са пресъздадени с метафори за почтително подчинение: „благодарим“, „уважаваме решението“. Действията са начертани с „да върнем доверието“. В осъзнаването на причината за загуба на доверие няма обвинение: употребен е глаголят „разтълкувах това решение“.

Отъждествяването на ГЕРБ с корупцията става имплицитно, без явно отъждествяване: „формирането на правителство с подкрепата на ГЕРБ. Те (привържениците на ПП) разтълкувах това наше решение като отказ от борба с корупцията.“ Според Денков корупцията трябва да се „освети“ и „огласи“ – тоест, да се изкара на показ, като именно такава задача си поставят ПП. Корумпираните трябва да са обект на действие на съдебната власт. По отношение на тях се използва метафората „изпиране“: „защото никой, освен правосъдната система, не може да изпере корумпираните“. Така прането е освежаващо и пречистващо мероприятие, а не прикриване на съмнителни сделки.

Разнопосочни интерпретации предизвиква и тълкуването на метафората „политици със силно магнитно поле“. Ако магнитното поле обяснява притегателната им сила, би трябвало те да привличат съратници в парламента, а не обратното. Очевидно не става въпрос за физичното явление при тази метафора. Тя може да се разшифрова само от добре запознати с българската политическа действителност и действието на законите, наречени с името на Магнитски.

ПОЛИТИЧЕСКИ
МЕТАФОРИ В РЕЧТА
НА ПАРЛАМЕНТАРНИ
ЛИДЕРИ

Костадин Костадинов, Възраждане

Ключовите думи от речта на Костадинов са представени в таблица 4.

N	Key word	Freq.	BIC
1	СЪНАРОДНИЦИ	7	62.16
2	НАРОД	8	41.82
3	ЗАЩОТО	12	7.61
4	ЕЛИТ	3	21.55
5	ПАСИВНОСТ	2	14.06
6	НИ	12	25.17
7	НАШИЯ	4	8.04
8	ВКЪЩИ	2	4.88
9	ОТНОВО	9	25.68
10	МОЖЕМ	8	20.44
11	НИМА	4	19.70
12	БЪЛГАРИТЕ	3	4.15
13	НЕЗАВИСИМО	4	3.27
14	НА	35	-4.08
15	ЗА	16	-8.61
16	ПО	8	-12.47

Таблица 4. Ключови думи в речта на Костадин Костадинов, Възраждане

Костадинов ползва много метафори за пасивното поведение на избирателите: „останахте вкъщи“, „не ви пука“, „гласувахте недоверие на собствената си държава“. Народните представители според него „удобно са разплули охранените си туловища“. Това е една битова хипербола за наднормено тегло и нехайство на народните представители. Докато лидерът на социалистите, Зафиров, определя положението им като елитарност и така обяснява пасивността на избирателите с непредставителността на политическите избраници, Костадинов слиза на нивото на ниската битова естетика. Когато това става в контекст на упреци за избирателна пасивност, тълкуването на метафората проблематизира въпроса кого да подкрепят

Елена Тарашева

избирателите, ако депутатите са разплути дебелаци. Некохерентна е и метафората „с вашата пасивност вие ги бетонирате в меките столове“. Единственото, което подсказва на електората, че това е нежелателно, е гневът на оратора.

Същият абзац продължава с още неясни метафори: „пасивни национални нихилисти“ в разлом с „активни политически илюзионисти“, като вторите са избираеми, за разлика от първите. Но все пак, те не са политици, защото речта продължава: „Можем да разберем техния гняв, пасивност и желание да накажат всички политици – без изключение.“ Пренасянето на негативни значения става във от концептуалната схема на настоящата политическа реч и свързването им с реални обекти е трудно, дори невъзможно.

Смирението на Костадинов идва пред клетвата да се служи на народа, но не трае дълго, поради формулираната задача „и аз, и моите съмишленици от ВЪЗРАЖДАНЕ се заклеваме всеки ден и искаме възмездие за онези, които доведоха нашия народ до кома, до пълна клинична и критична липса на интерес към бъдещето на страната ни.“ Медицинските метафори оправдават електоралната пасивност, но гневът се стоварва върху причинителите на това електорално състояние. Те остават неназовани. С това политическата позиция се характеризира като строгия и наказващ баща, без обяснение за целебната функция на наказанието. Това е крайният и наказващ популизъм.

Единствените пряко назовани обекти са мюсюлманите: „отрудените български мюсюлмани отново ще гласуват под команда и на екскурзия“. Метафората за екскурзионно гласуване е разпознаваема единствено през утвърдената практика от изминалите три десетилетия. Като такава, тя не носи метафорична стойност. Широката обхватност на назоваванията на Костадинов отрежда на мюсюлманите автоматична принадлежност към ДПС, с което утвърждава оратора като емоционално-манипулативен, тъй като референтността на фразите е неясна, но изпълнена със силна емоция.

ПОЛИТИЧЕСКИ
МЕТАФОРИ В РЕЧТА
НА ПАРЛАМЕНТАРНИ
ЛИДЕРИ

Управлението е обвинено в диктат от чужбина: „Ненаказаните престъпници отново ще купуват скъпите си костюми, по които ще ги посрещат в кое да е посолство, а главите им ще са преклонени както на влизане, така и на излизане.“ Но в дискурса на Костадинов тези нереферентни назовавания са добре познати.

Народът, който в първите абзаци на речта е нахокван за пасивността си на изборите, сега е удостоен с решително действие:

„Българският народ удари звучен шамар на своя така наречен политически елит – шамар, който дълго трябва да кънти, и най-вече в празните глави на част от тази зала.“

Наказателното действие на строгия баща идва от народа, според Костадинов в стила на консервативния популизъм, който проповядва. В неясни назовавания, с желание за тотални наказания, некохерентни метафори, необясними обобщения тече един дискурс с вътрешни противоречия.

Тома Биков, ГЕРБ

Ключовите думи в речта на Тома Биков са следните:

N	Key word	Freq.	BC
1	ПЕТДЕСЕТТО	3	35.54
2	СДС	4	31.62
3	СПОДЕЛЕНАТА	3	31.04
4	ГОТОВИ	6	30.27
5	ПОЛИТИЧЕСКАТА	5	20.49
6	ПРЕД	8	17.37
7	СМЕ	10	17.12
8	ПОЛИТИЧЕСКИ	6	12.19
9	ИЗБИРАТЕЛИ	4	11.82
10	ДИАЛОГ	4	10.08
11	ПРАВИТЕЛСТВО	6	10.08
12	ОТГОВОРНОСТ	5	9.68
13	НАС	6	8.80

Елена Тарашева

14	ИЗБОРНИТЕ	3	5.88
15	КОНФРОНТАЦИЯ	2	5.21
16	ДОВЕРИЕТО	3	5.20
17	РЕДОВНО	3	3.90
18	ПАРЛАМЕНТАРНИ	4	3.63

Таблица 5. Ключови думи в речта на Тома Биков, ГЕРБ.

В речта на Тома Биков не се наблюдават метафори за строгия или грижовния баща. Единствено благословията в края напомня за установено единоначалие. Вместо това Биков работи със спортната терминология на класациите: първи на изборите. За Денков изборите завършват с „решение“ на избирателите – финализация на мисловни дейности, а Биков говори за „резултат“ от спортна среща. По-късно фокусът се измества върху парламентарната дейност с нееднократните повторения, че двамата водачи не са достатъчни за управление. Управлението е представено като ДЪЛГ на първите на изборите. От там произлиза и метафората за съвместно управление като „диалог“. Тази е и една от ключовите думи в речта. Контекстът винаги включва парламентарните партии, според правилата :

Concordance		Set 1
1	заявяваме готовността си да водим смислен и целенасочен диалог с останалите парламентарни групи. «Държим този	
2	диалог с останалите парламентарни групи. «Държим този диалог да се случва по правилата на политиката и пред	
3	проблеми. Тъгови сме да водим принципен диалог за политики и идеи за развитието на страната с	
4	и успеха е възможен само чрез генериране на ефективен диалог между всички парламентарно представени партии.	

Фигура 1. Конкорданс на ДИАЛОГ в речта на Тома Биков

Това, което Зафиров представя като „кризи и конфликти“, при Биков е „социално напрежение и нестабилност“. Ако дефинираме кризата като „рязка промяна, обикновено към по-лошо, в състоянието, развитието на нещо, която има решителни, важни последици (БАН, Речник на българския език), тя е реализация на нестабилността, за която говори Биков, а конфликтът възниква от силно напрежение. Така метафоричните названия на процесите достигат крайните си точки при лидера на социалистите, а лидерът от ГЕРБ назовава самото възникване на предпоставки за

ПОЛИТИЧЕСКИ
МЕТАФОРИ В РЕЧТА
НА ПАРЛАМЕНТАРНИ
ЛИДЕРИ

катастрофичните състояния. Социалистът, още в ролята на опозиция от миналия парламент, ползва крайни и негативни метафори за явленията, които според бившите управляващи съдържат проблем, но той не е минал в крайната си фаза.

Както и останалите лидери, Биков говори за дълг към обществото, но терминът, който употребява е ОТГОВОРНОСТ, който се определя с прилагателното СПОДЕЛЕНА. В противовес се поставя сложното определение ТЯСНОПАРТИЙНИ (интереси).

Както и при Костадинов, референцията на съществителните имена следва вътрешнополитическата история на събитията в България, която остава неизводима от семантиката на имената. Когато говори за РАЗВИТИЕ И ПРОМЯНА, Биков не отчита факта, че развитието е вид промяна. За него промяната е свързана с факта, че обществото проявява нетърпимост към начина на управление на България и гласува доверие на тези, които обещават промяна, каквото е и наименованието на една от водещите партии. Развитие, от своя страна се свързва с ЕВРОПЕЙСКО, което пък е в основата на името на политическата партия, представена от Биков.

Когато Костадинов назовава своето СМИРЕНИЕ, той има предвид, че електоратът наказва политиците с неучастието си в гласуването за парламента. За разлика от него, за Биков смиряването на духа се изисква от „възможност за изграждане на сложни управленски конструкции и съвместно очертаване на позитивен дневен ред пред страната“. Така се очертават нагласи за опозиция и управление в приоритетите на партиите.

Тошко Йорданов, ИТН

Ключовите думи от речта на Тошко Йорданов в таблица 6

N	Key word	Freq.	BIC
1	РАЗУМ	10	96.34
2	ПРОБЛЕМИ	7	23.44

Елена Тарашева

3	КЛЕТВА	4	22.36
4	ЮБИЛЕЕН	2	19.52
5	ИТН	2	19.52
6	УЛТИМАТУМИ	2	11.15
7	РЕАЛНИ	3	8.55
8	ПОЛОЖИХМЕ	2	7.21
9	ОПОЗИЦИЯ	3	4.40
10	ГОВОРИ	4	4.03
11	ПАРТИИ	4	3.51
12	ТОВА	2	-12.47
13	ПО	4	-11.66
14	НА	27	-11.19

Таблица 6. Ключови думи в речта на Тошко Йорданов, ИТН

Тошко Йорданов от „Има такъв народ“ започва речта си с упреци срещу своите колеги, към които се обръща с третоличното местоимение те – „я нарушаваха (парламентарната клетва – Е.Т.) многократно. Погазваха законите както си искат, променяха Конституцията както си искат, и се ръководеха единствено и само от собствените си партийни интереси“. Първоличното местоимение е резервирано за ИТН: „ние от „Има такъв народ“ казахме, че е време да върнем здравия разум“. Обединението в НИЕ с останалите идва по отношение на слабата изборна активност, която е характеризирана с четири изрази с един и същ референт: „седемдесет процента негласуващи, изключително ниска избирателна активност, унизително ниска легитимност и доверие на този юбилеен парламент.“

Агресивната словесност по отношение на политическите партньори се изразява в директни обиди: „ПП – партията на шарлатаните, излъчила може би двамата най-некадърни министър-председатели в българската история“. Класификацията на кадрността на министрите е една метафора за ролята, която си присвоява Йорданов – на обективен оценител на дейността на премиер-министрите в България. Назо-

ПОЛИТИЧЕСКИ
МЕТАФОРИ В РЕЧТА
НА ПАРЛАМЕНТАРНИ
ЛИДЕРИ

ваването на ПП с обиден епитет – шарлатани – създава пространство за хора, които си служат с този език, да се присъединят към позицията. От анализа дотук видяхме, че празните деноминатори (Лаклау и Муф, 1985) се изпълват с обидни квалификации от Костадинов, но не и от другите лидери, които се придържат към остри квалификации на процеси и състояния, но не и на личности.

От гледната точка на най-малката парламентарна група Йорданов изопачава метафората „политическа тежест“ с аргументи, че никой няма аритметично мнозинство, за да „поставя ултиматуми“. По принцип, поставянето на ултиматуми е нежелателно дори при мнозинство. Но аритметичното мнозинство се разширява до доминиране в парламента, с което ораторът заключава, че мнозинството е незначима величина и заключава „Всяка една парламентарно представена партия в този юбилеен петдесети парламент има същата тежест като всички останали“, което е логическа манипулация. Както и при Костадинов, слушателите се потапят в емоциите, съпровождащи квалификациите, изричани от оратора и не отчитат референтността им, нито логиката на подреждане на аргументацията.

Проблемите, които очертава Йорданов са „спекулативно високите цени на хранителните стоки, ненормално високата цена на електричеството, рискът десетки хиляди български семейства, заети във въгледобивната промишленост и ТЕЦ-овете, да загубят работата си заради някаква зелена идеология“. Нито един не е от компетенциите на парламента, с изключение на ЗЕЛЕНА ИДЕОЛОГИЯ, която обаче е пейоративно назована и отхвърлена с неопределителното местоимение НЯКАКВА.

Силата, която може да поправи всичко, според Йорданов се нарича ЗДРАВ РАЗУМ. Тази метафора ни връща в ерата на просвещението, когато добре образованият (монарх) може да ръководи държавата на основата на логика, която произтича от правилно разбиране на предпоставките и изводите от тях. Днес добре знаем, че свеждането на предпоставки и тех-

Елена Тарашева

ния (единствен) логичен извод не убеждава никого в правилността на едно или друго действие. Самата реч на Йорданов е демонстрация как ползването на политически натоварени названия и нарочно изкривеното подреждане на аргументите може да доведе до всякакъв извод, удобен на говорещия. За разлика от все-наказващият строг баща Костадинов, Йорданов дели парламента на две равни по тежест (според него) политически сили, едната от които говори от името на Здравия разум – политическа метафора за единоначалието и управляемостта на света.

Йордан Цонев, ДПС

N	Key word	Freq.	BIC
1	ЦЕННОСТЕН	3	29.43
2	ИЗБОР	7	27.70
3	СИГУРНОСТТА	5	21.83
4	НИ	9	15.06
5	СЪЮЗ	8	15.03
6	СВОБОДИ	5	13.74
7	ИСКАТ	5	13.49
8	НЕОТКЛОННО	2	12.29
9	НАС	6	9.98
10	ГОЛЕМИЯ	3	8.46
11	ПРАВА	5	5.64
12	ВОЕНЕН	2	4.20
13	СЪСТАВЯНЕ	2	4.07
14	УЧАСТВАМЕ	2	2.77
15	ЧЛЕНСТВОТО	2	2.77
16	СТРАНАТА	5	2.73
17	НАЙ	7	2.72

Таблица 7. Ключови думи в речта на Йордан Цонев, ДПС

Йордан Цонев характеризира ситуацията в страната с метафората „пропаст“: „между политиците и дневния ред на обществото е изкопана пропаст“. Ос-

ПОЛИТИЧЕСКИ
МЕТАФОРИ В РЕЧТА
НА ПАРЛАМЕНТАРНИ
ЛИДЕРИ

вен отдалечеността, метафората акцентира и опасността в тази пропаст да загуби живота си всеки, който разбира дневния ред на обществото неправилно. Начинът, по който ДПС достига до тази мъдрост, се назовава с метафората „работа на терен“, която подчертава, че политиците са извън естествената си среда. Дали се работи по опознаване на терена, или се свеждат директиви не става ясно. Важен е стремежът за преодоляване на елитарността и откъснатостта от избирателите.

Проблемите на хората са формулирани действително от гледна точка на парламентарната дейност, а не на елементарните спусъци на електорален гняв – цените на храните, тока и възможна загуба на работни места, изразени от Тошко Йорданов: „на повишаване на доходите, на работните места, на икономическия растеж, проблемите на сигурността на страната, на населените места и на всеки български гражданин.“ Решаването им според Цонев зависи от прекъсване на „политическата криза“, назована от социалистите и загатната от ГЕРБ. Освен квалификацията на състоянието на страната като криза Цонев описва и начин на преодоляването ѝ: „съставяне на стабилно мнозинство, излъчване на стабилно правителство, и то с хоризонт от четири години, за да могат тези проблеми да бъдат решени.“ Така Цонев не говори с празни назоваващи, които всеки слушател изпълва със съответното съдържание, нагнетено от емоционалното съдържание на речите, а отправя позитивно послание за преодоляване на кризата. Това послание обаче е обобщено в една доста омръзнала географска метафора: евроатлантическия избор на България. Европейският континент плюс Атлантическият океан назовават избрани страни от Европа и Америка. Изразът, който отличава речта на Цонев от всички други оратори, е ЦЕННОСТЕН ИЗБОР:

ПОЛИТИЧЕСКИ
МЕТАФОРИ В РЕЧТА
НА ПАРЛАМЕНТАРНИ
ЛИДЕРИ

правото на словото да бъде съдник кое какво е, както и на лидера да се разграничи от поредната партия, която представлява.

Заклучения

Метафорите в речта на политическите лидери действително разкриват концептуални схеми от мисленето. Не всички са адекватни според разпределението на американската политика, но си заслужава да се изследва българската практика, за да се открият наши концептуални схеми зад идейния запас на политическите партии. Не случайно изследването на езика на Феърклав (2000) утвърди новия образ на лейбъристите във Великобритания чрез ключови думи и изрази, чрез метафорите, които проектират една нова ценностна система. От своя страна Лейкоф и сътрудниците му се борят за утвърждаване на ролята на либералните идеи и срещу доминиращото влияние на консервативните дискурси в Америка.

От корпуса личи колко от метафорите отразяват специфично български черти на политическия живот: гласуването като екскурзия, промяната като борба с корупцията, развитието като постигане на стандартите на Европейския съюз и т.н. Диахроничен корпус би показал развитието на съответните процеси в публичния дискурс, съпоставка между говорители на различни партии могат да покажат отношението им към процесите.

Разликата с разглеждането на метафорите като комуникативно средство за обяснение или манипулация, което се наблюдава в редица български разработки, е във факта, че мисленето според когнитивистите е до голяма степен несъзнателен процес. Употребата на дадени метафори разкрива може би връзки, които те самите не осъзнават. Настоящото изследване осветява такива: сливането на представителността на парламента с представителността на политическите партии; проектирането на наказания от „строгия баща“ без да е ясно за какви провинения; постулирането на здравия разум като водеща сила без знание за истори-

Елена Тарашева

ческия контекст, в който е възникнала тази метафора и за настоящето, в което вече е отхвърлена; асоциирането на думата „проект“ с бизнеса и изхвърлянето и от политиката...

Пределно ясно е разграничението между управляващи и опозиция. Опозиционното говорене довежда метафорите до крайност, с което се пресъздава нереалистично негативна картина, докато управляващите дават повече нюанси и гъвкавост. Референтността на обектите е обобщена и неясна при опозицията, например според Костадинов всички етнически турци са за ДПС, което пък ги манипулира. Този тип метафори са лесно оборими, но те разделят и противопоставят по един недопустим начин.

Лош тон създават и метафорите, които проектират лоша битова естетика върху хора. Разбиранията на електората и народното представителство могат да се характеризират като пропаст, нестабилността да се нарича криза и това да са крайни метафори, но празни глави, разплути тела не са метафори, които мотивират слушателя да вникне в процеса на трансфер на качества. Както и при дебатите, метафорите осъществяват въздействие (а не отблъскват), когато бичуват процеси и обекти, но уважават хората.

Цитирани автори

Българска академия на науките. (н.д.). *Речник на българския език*. София. Достъпно от: <https://ibl.bas.bg/rbe/>

Лаклау, Ернесто и Шантал Муф. (1985). Laclau, Ernesto and Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy*. London. Verso.

Лейкоф, Джордж. (1996). Lakoff, George. *Metaphor, Morality, and Politics Or, Why Conservatives Have Left Liberals In the Dust*. Изтеглено на юли 2024 от <https://george-lakoff.com/>.

Лейкоф, Джордж и Марк Джонсън (1980). Lakoff, George and Mark Johnson. *Metaphors we Live by*. Chicago: University of Chicago Press.

ПОЛИТИЧЕСКИ
МЕТАФОРИ В РЕЧТА
НА ПАРЛАМЕНТАРНИ
ЛИДЕРИ

Лейкоф, Джордж и М. Джонсън (1999). Lakoff, George and Mark Johnson. *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.

Народно събрание на Република България. (19 юни 2024 г.). Стенограми от пленарни заседания. Изтеглено юли 2024 г. от <https://www.parliament.bg/bg/plenaryst>

Скот, Майк (2022). Scott, Mike. *WordSmith Tools version 8*. Stroud. W. Strahan, and T. Cadell in the Strand.

Смит, Адам (1776). Smith, Adam. *The Wealth of Nations*. The Ohio State University. Digitalized: <https://shorturl.at/R1vEm>

Феърклаф, Норман (2000). Fairclough, Norman. *New Labour, New Language?* London and New York: Routledge.

Цонева, Лиляна (2012). Българската политическа метафора. Велико Търново: Ивис.